

OSMANLI-İTALYA İLİŞKİLERİNİN GÖRSEL YANSIMALARI OLARAK İLLÜSTRASYONLAR¹

Öğr. Gör. Dr. Nesli Tuğban YABAN²

ÖZET

Avrupa kıtası, Rönesans ve Reform hareketlerinin etkisiyle benimsenmeye ve yaşanmaya başlanan Aydınlanma Çağı'ndan yani 18. yüzyıldan itibaren özellikle yeni buluşların ve coğrafi keşiflerin de etkisiyle sosyal ve ekonomik anlamda farklı bir döneme girmiş, sanayileşme sonucu oluşan çok sayıda ticaret kenti Avrupa'yı geçmişe kıyasla hareketlendirmiştir. Özellikle okuma-yazma oranının düşük olduğu dönemlerde ve toplumlarda, bireylerin alışık olmadıkları bu yeni ve karmaşık ekonomik, siyasal ve sosyal yaşamı kendi başlarına algılayarak çözümlayebilmeleri için ihtiyaç duydukları birtakım görsel anlatımlara ihtiyaç duyulmuştur. Avrupa kıtasının hızla sanayileştiği bu dönemde, kültürel anlamda da Doğu ilgisinin arttığını söyleyebilmek mümkündür. 18. yüzyılda Avrupa'da yaşanan Turquerie modasının ardından, 19. yüzyılın ilk yarısında başta Fransa olmak üzere; İngiltere, Almanya, Avusturya ve İtalya'da oryantalizm akımı doğmuştur. 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda da, başta askeri olmak üzere, sosyal, ekonomik, siyasal, uluslararası ve kültürel değişimlerin yaşandığı, imparatorluk topraklarına yeniliklerin geldiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde aynı zamanda Türk-İtalyan ilişkilerinde önemli değişiklik ve dönüşümlerin meydana gelmiştir. III. Selim dönemiyle başlayıp II. Abdülhamid dönemiyle sona eren süreçte, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Batılılaşma hareketinin de etkisiyle, Türk-İtalyan ilişkilerinin toplumsal, ekonomik, siyasal ve sanat alanlarında en yoğun yaşandığı dönem olarak değerlendirilebilir.

18. ve 19. yüzyıllarda endüstrileşmede görülen hız medya sektöründe de görülmektedir. Batı medyasında günlük ve haftalık haber gazetelerinin yanı sıra illüstrasyonların yer aldığı, haftalık siyaset ve kültür-sanat yayınlarının varlığı ve sayıca çokluğu bilinmektedir. Bu çalışma 19. yüzyılın son çeyreğinde -ki bu süre İtalya'nın siyasi birliğini sağladığı dönem olan 1870 yılı sonrası ile II. Abdülhamid'in tahtta kaldığı süre olan 1876-1909 tarihlerini kapsayacak şekilde sınırlandırılmıştır- İtalyan basını tarafından üretilen tüm yayınları kapsayacak şekilde İtalya'da gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı, II. Abdülhamid döneminde İtalya medyasında yer alan görseller ışığında Osmanlı İmparatorluğu, İtalyanların deyişle "Turchia (Türkiye)" imajı hakkında bilgi vermektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-İtalya İlişkileri, Sultan II. Abdülhamid Dönemi, İllüstrasyon, İmge, İmaj.

¹ Bu Makale 21-23 Ekim 2017 tarihleri arasında Antalya Side'de düzenlenen ASEAD 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, nesli@baskent.edu.tr

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzünü Batı'ya dönme ve modernleşme süreci, 17. yüzyılda filizlenmeye başlamış, 18. yüzyılda belirgin hale gelmiş, 19. yüzyılda ise en yoğun etkileşimin gerçekleştiği ve tam anlamıyla yenileşme sürecinin yaşandığı dönem olmuştur. Bu dönemde Batı'dan gelen yeni yaşam biçimi ve bu yaşam biçiminin temsilcileri, Osmanlı İmparatorluğu'na yenileşme sürecinde yol gösterici ve belirleyici nitelikte izler bırakmışlardır. Askeri anlamda yaşanan sıkıntıları gidermek için yönünü Fransa'ya, sanayileşme anlamında İngiltere'ye, mimari ve sanat alanında da İtalya'ya çeviren imparatorluğun dönüşümü evresinde Avrupalı devletlerle yoğun bir iletişim kurduğu ve bu iletişim paralelinde etkileşimin gerçekleştiği görülür. Dolayısıyla 19. yüzyıl, imparatorluğun askeri, siyasi ve kültürel anlamda yüzünü Batı'ya döndüğü, yenileşme yoluyla içinde bulunduğu sıkıntılı ortamdan çıkış yolları aradığı bir dönemdir. Bu dönem aynı zamanda Türk-İtalyan ilişkilerinde önemli değişiklik ve dönüşümlerin meydana geldiği dönem olmuştur. III. Selim dönemiyle başlayıp II. Abdülhamid dönemiyle sona eren süreçte, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Batılılaşma hareketinin de etkisiyle, Türk-İtalyan ilişkilerinin toplumsal, ekonomik, siyasi ve sanat alanlarında en yoğun yaşandığı dönem olarak değerlendirilebilir.

1. OSMANLI - İTALYA İLİŞKİLERİ

İtalyanlar, tarih boyunca, Levante (Doğu) dedikleri Doğu Akdeniz bölgesine ve dolayısıyla Anadolu'ya ve orada yaşayan halka siyasi, ekonomik ve dini nedenlerden ötürü yakından ilgi göstermişlerdir. Anadolu'nun zenginlikleriyle ilgilenen Venedik, Ceneviz, Napoli, Floransa gibi İtalyan şehir devletlerinin bu topraklara hâkim olan Türklerle ilişkileri; bölgeye Türklerden önce hâkim olan Bizans Devleti ile ilişkilerin devamı niteliğindedir. Bir anlamda Türkler, Anadolu'ya egemen olurken kendilerinden önceki siyasi otoritenin mirasçısı gibi davranmışlardır. Haliyle İtalyanlar da, Anadolu'ya hâkim olan bu yeni halkı merak etmişler ve ilgi göstermişlerdir. Onun içindir ki; İtalyanların Anadolu'ya yerleşen Selçukluların Türk olduklarını vurgulamak için Turchi ve onlara ait toprakları belirtmek için ilk kez 11. yüzyılda kullandıkları Turchia (Turquia) deyimleri zamanla yaygınlaşarak günümüze kadar gelmiştir (Çelebi, 2007: 20). İtalyanların İstanbul'a ve Anadolu'ya gelişleri iki koldan olmuştur. Birinci koldan tüccar ve denizci bir millet olarak ticaret amacıyla gelmişlerdir. İkinci koldan İtalya Katolik Kilisesi'nin merkezi olduğu için Katolik olmayanları Katolik Kilisesi'ne bağlamak gayesiyle gelmişlerdir (Polat, 1989: 563). Ancak İtalyanlar kolonileri, Bizans Devleti ile olan ilişkilerinin devamı sayılan bu yeni süreçte, her geçen gün güçlenen Türk İmparatorluğu'nun etkisiyle, yaşamlarını sürdürdükleri Haliç'ten şehrin varoşları kabul edilen Galata'ya taşınmak zorunda kalmışlardır (Dursteler, 2006: 23). Yüzyıllar boyunca iki millet arasında hiç kesintisiz süren iletişim ve etkileşim 19. yüzyılla birlikte en yoğun dönemine girmiş, bu dönemde Osmanlı-İtalya ilişkileri hem tarihsel bağlara hem de dönemsel gelişmelere bağlı olarak farklı nitelikler kazanarak devam etmiştir.

19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda, başta askeri olmak üzere, sosyal, ekonomik, siyasal, uluslararası ve kültürel değişimlerin yaşandığı, imparatorluk topraklarına yeniliklerin geldiği bir dönem olmuştur. 18. yüzyılda Avrupa'da yaşanan Turquerie³ modasının ardından, 19. yüzyılın ilk yarısında başta Fransa olmak üzere; İngiltere, Almanya Avusturya ve İtalya'da oryantalizm⁴ akımı doğmuş, bu akım etkisiyle Osmanlı İmparatorluğu'na birçok yabancı ressam gelmiştir. Anadolu 18. yüzyıl sonlarından başlayarak, yaklaşık iki asır boyunca, birçok yabancı ressamın ve gezginin tutkusu haline gelmişti. Bu sanatçıların meydana getirdikleri anı kitaplarının ve resimlerin, hemen hepsinin asıl kaynağı, hep İstanbul oldu. İstanbul, dünya kentlerinin kraliçesi sayıldı (Öndeş ve Makzume, 2010: 13). Tüm bu gelişmelere bağlı olarak 18. yüzyıl Türk imajı, İtalya'da ve Avrupa'da egzotik Türk'ün aydınlanma vizyonuydu ve Türkler artık yüzyılların şiddetli düşmanları olarak görülüyordu. Bununla birlikte, önemli olan bir diğer nokta da 18. yüzyıldan itibaren siyasi olarak Fransa, İngiltere ve Almanya gibi daha önemli Avrupalı aktörlerin Avrupa'daki Türk imajını şekillendirmeye başlamış olmalarıdır. Son dönem güçleri tarafından nispeten olumlu olan bu egzotik imaj, 19. yüzyıla birlikte Avrupa'nın hasta adamı Osmanlı algısını başlatmıştır (Soykut, 2001: 153). Artık korkutucu görünmeyen Osmanlı İmparatorluğu'nun kapıları Batı dünyası için aralanmaktan öte tamamen açılmıştır. Çeşitli amaçlarla ülkeye gelen Avrupalı ressamlar 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Sarayı'nda da görev almaya başlamıştır. Bu resamlara öncelikle padişah portreleri ve Osmanlı tarihi ile resimler sipariş verilmiş ve sarayda geniş bir resim koleksiyonu oluşturulmaya başlanmıştır (Germaner ve İnankur, 2002: 111). Avrupa ile olan ilişkilerin her anlamda çok yoğun olduğu bu dönemde, Osmanlı topraklarında artan bir İtalyan nüfus ile devletin özellikle sanat alanında önemli kademelerinde yer alan İtalyan sanatçılar da göze çarpmaktadır.

³ Turquerie: Osmanlı-Avrupa münasebetleri 18. yüzyılda artan diplomasi ile farklı bir çehre kazanır. Bu yüzyıl, Avrupa tarihinde bir denge dönemidir. Fetihlerin yavaşlaması, beraberinde Türk korkusunun zayıflamasını getirir. 1683 Viyana bozgunu ve ardından 1699'da yapılan Karlofça Antlaşması neticesinde Osmanlı ve Avrupa birbirini daha iyi tanımak niyetini taşımaktadır. Bu çerçevede, karşılıklı kültürel münasebetler hızlanır. Meselâ, Viyana kuşatması, Osmanlı adına başarısızlıkla neticelenmiştir; ama Avusturya'da Osmanlı izleri kendini göstermiştir. Mimariye ve günlük kullanım eşyalarına Türk motifleri yerleşmiştir. Osmanlı elçileri, Avrupalılar için o ana kadar gezginlerin yarı hayal yarı gerçek seyahatnamelerinden bilgi sahibi oldukları Osmanlı'yı yakından tanıma fırsatı sağladı. 1721'de Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin elçiliği, Paris'te bir Türk modasının oluşmasını tetikledi. Gerek Mehmed Efendi'nin, gerekse onu 20 yıl sonra 1742'de aynı vazifeye izleyen oğlu Said Efendi'nin ziyaretleri, götürdükleri hediyeler, giydikleri kıyafetler ve sergiledikleri davranışlar büyük ilgi uyandırmış ve Fransızların Türker'i daha yakından tanınmasını sağlamıştır. Edebiyat, resim, sahne sanatları ve dekorasyon gibi alanlarda Türk temaları yaygınlaşmış, bilhassa Türk karakterlerinin yer aldığı romanlar, bale ve operalar sıklıkla görülmeye başlanmıştır. Balolarda Türk kıyafeti giymek, Türk kıyafetiyle portre yaptırmak dönemin yaygın modaları hâline gelmiştir. Yeni akımın önemli bir bölümünü de evleri süsleyen porselen biblo ve heykelcikler oluşturmaktadır. İşte 18. yüzyılda Fransa'da başlayan ve öteki Avrupa merkezlerine de yayılan bu Türk modasına Turquerie denmiştir (Renda 2002: 1107).

⁴ Oryantalizm: 19. yüzyıl boyunca başta Fransa olmak üzere, İngiltere, Almanya ve İtalya'da doğmuş olan, Endüstri Devrimi sonucu emperyalizm ve sömürgecilikle beslenen Avrupa'nın yarattığı bir kavramdır (Renda 2002: 1117). Oryantalizm ya da diğer adlarıyla Şarkiyatçılık, Yakın ve Uzak Doğu toplum ve kültürleri, dilleri ve halklarının incelendiği Batı kökenli ve Batı merkezli araştırma alanlarının tümüne verilen ortak addır.

İtalyanların 19. yüzyıl başlarında Yakın Doğu'ya yönelmelerinde 1821'den 1830'a kadar süren Yunan Bağımsızlık savaşı önemli rol oynamıştır. Pek çok milliyetçi İtalyan yazar ve sanatçı, Fransız boyunduruğunda olan ülkelerinin durumunu Yunanistan ile özdeşleştirmiş ve çalışmalarında onlara ithaflarda bulunmuşlardır. Bu durum İtalya'da egzotizm modasını kışkırtmış ve ülkenin oldukça eski bir geçmişe sahip olan doğu ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. İtalya'dan doğu topraklarına göç eden İtalyanların önemli bir bölümü Osmanlı topraklarına gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu toprakları, özellikle de İstanbul yeni sosyo-ekonomik bağlamlarda açılan yeni işletmelerin kadroları için uygun olabileceğini düşünen çoğunlukla İtalya'nın güneyinden gelen, köylü ve esnaf kitlelere ait, arayış içinde olan işçiler için önemli bir göç bir ortamı olmuştur (Pongiluppi, 2016: 224).

Yüzyıllar içinde Avrupa-Osmanlı ilişkilerine bakış, kültürel ilişkilerin siyasal olaylara ve ekonomik gelişmelere bağımlı bir çizgi izlediğini açıkça belirtir. İslam toplulukları içinde Batı Hıristiyan dünyası ile en sıkı ilişkide bulunan Türkler olmuştur (Kuban, 1981: 7). Osmanlı-İtalya ilişkileri de temeli siyasi güç-güçsüzlüğe bağlı olarak gelişen ticaret ve kültür-sanat ilişkileri ile beslenen dengelerle kurulmuştur. Türk ve İtalyan toplumları arasında yaşanan bu çok yönlü iletişim ve kültür alışverişi ile Osmanlı topraklarına çok sayıda İtalyan nüfus yerleşmiş, bu nüfusun ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda da eğitim, sağlık ve ibadethane gibi sosyal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik girişimler hayata geçirilmiştir. Tüm bu sosyal gelişmeler görsel iletişim araçları olan gazetelere de eş zamanlı olarak yansımıştır.

2. OSMANLI-İTALYA İLİŞKİLERİNİN GÖRSEL YANSIMALARI

Osmanlıların Avrupalı güçlerle karmaşık ve çoğu kez eşitsiz olan ilişkisi, Avrupa içindeki düşmanlıklarla ittifakları da içeren bir dizi değişken, siyasi, bölgesel ve iktisadi etken tarafından belirleniyordu (Lewis, 2004: 83). Bu etkenler sonucunda Türk kimliği ve imajı Avrupa'da yüzyılların birikimiyle oluşmuş, günümüze kadar ulaşmıştır (And, 2006: 171). Türk kimliği ve imajıyla birlikte anılan Oryantalist söylem de, Doğu'yu sadece zihinsel olarak kuran ve onu tanımlayan bir çerçevenin dışında, daha derin bazı yapısal/kültürel bağlantıların ve mikro-makro iktidar ve hiyerarşi ilişkilerinin de tesis edildiği temel bir politikanın uzantısıdır (Arlı, 2014: 16). Oryantalizmden söz eden çalışmaların büyük çoğunluğu, Avrupalıların Doğu'yu nasıl temsil ettiği veya Doğulu toplumların (Osmanlılar ve diğerleri) bu betimlemelere nasıl direnç gösterdiği -sanki Batılı güçler ile Batı-dışı dünyaların karşılaşmasını incelemek için geçerli tek paradigma direnişmiş gibi- noktasına odaklanmıştır (Yıldız, 2007: 314). Bu nedenle, İtalyan Rönesans adamları diğer Avrupa ülkelerine sadece zamanlarının Türklere dair bir modelini oluşturmakla kalmamış, şu anda günümüzde var olan kültürel, politik ve uygarlık söylemlerinin menşeyini de teşkil etmişlerdir.

Batılı 16. ve 17. yüzyıl yazarları ve gezginlerinin en çok üzerinde durdukları nokta, Osmanlı toplumuyla kendi toplumları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları betimlemek ve Osmanlıların başarısının ve ihtişamının nedenlerini değerlendirmektir (Uluç, 2009: 268-269). Batı imge dünyasında Osmanlı İmparatorluğu 18. yüzyıla kadar korku ve nefretle karışık bir hayranlık uyandırmıştır (Timur, 2006: 162). 19. yüzyıl boyunca birçok Müslüman toplumun kendini kültürel bakımdan tanımlama meselesi, Batı'dan ithal edilen modernleşmeyi yerel değer ve biçimlerle dengeleme mücadelesine bağlı olarak özellikle ilginçtir (Çelik, 2004: 4). Batı kültüründe, imgeye atfedilen rolün tarihler boyunca süregeldiği bir gerçektir.

Avrupa’da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretime uygulanması ve buhar gücüyle çalışan makinelerin, makineleşmiş endüstriyi doğurması sonucunda sermaye birikimi artmış, bu durum yeni hammadde ve pazar arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Yeni dünya sisteminde amaç, uluslararası arenada içinde bulunulan sistemden çok daha az maliyetle üretim yaparak, diğerlerinin yükümlü olduğu ödemelerden kurtulmak ve bu durumun tadını çıkarmaktır. "Avrupa’nın hakemliği", "özgür olmak" ve "dengeyi korumak" ise bu durum için başlangıçta olmazsa olmaz şartlar olmuştur. Her durumda eleştirel düşünceye sahip olmak, bu yüzyılda, başkalarının aksine, rekabet avantajını getirmiş, ustalık için bir mücadeleye dönüşmeden de uzun süre devam etmiştir (Schroeder, 1986: 11). Ancak başlangıçta bir oyun gibi başlayan ve kendi içinde kuralları ve dinamikleri olan bu yapı, 19. yüzyılın son çeyreğinde Avrupa devletlerinin kendi içlerinde bir türlü çözemediği ve sonunda tüm devletleri içine alan bir savaşa sürükleyecek “emperyalizm rekabeti”ne dönüşmüştür. Ekonomik, siyasi ve sosyal yaşamda etkileri yoğun biçimde görülen tüm bu gelişmelerden “imge” de payını almış, bu dönemde üretilen her imge bu rekabetten doğan savaşlarda, siyasi çekişmelerde ya da görüşmelerde ve hatta karikatürlerde dahi yerini almıştır. Böylelikle Batı imge dünyasında o zamana kadar üretilmiş, zaman zaman yalnızca bilgi vermeye yönelik, zaman zaman korkutucu bazen de mizah unsuru olan Osmanlı tiplmeleri, emperyalizm rekabetinin tam da merkezinde bir hedef olarak yer almasından dolayı sıkça karşılaşılan medyatik unsurlar haline gelmiştir. Sömürgecilik döneminde farklılıkların bilincinde olan Avrupalılar, “öteki” hakkındaki bilgiyi edebi ve görsel tasvirlerle oluşturmuş, yayılma ve alımlama koşulları oluşturmuştur (Güngör, 2013: 19).

Görsel: 1

Yeni Sultan II. Abdülhamid
(İstanbul, Abdullah Biraderler’in fotoğrafından)

L’Illustrazione Italiana
10 Eylül 1876, Yıl: 3, Sayı: 46, Sayfa: 225
(10 Settembre 1876, Anno: III, No: 46, Pagina: 225)

Batı'daki Doğu ilgisine bağlı olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul, dönemin yabancı gazete ve dergilerinin vazgeçilmez bir konusu olmuş ve bunun sonucunda, illüstratörlere önemli bir çalışma alanı açılmıştır. Bu yayınlarda günlük olaylar adı altında Payitaht'ta meydana gelen önemli olaylar, geleneksel bayramlar, kutlamalar ve törenler, balolar, Batılı desinatörler tarafından çizilmiştir (Germaner ve İnankur, 2002: 51). Bu çizimleri ele alırken ve sanatı bağlam içinde düşünürken, sanatın her zaman hamiler, sanatçılar ve izleyicilerin mutluluk ve uyum içinde birlikte olduğu ortamlarda ortaya çıkmadığını unutmamalıyız. İşin içinde çoğu zaman farklı ve birbirine karşıt niyetler, tepkiler ve yorumlar bulunur (D'Alleva, 2012: 69). Bizler, yani izleyiciler sanatsal betimlemeleri yorumlamak istediğimizde, gerçek dünyaya ilişkin deneyim ve bilgilerimizi bu betimlemelere yansıtarak onları çok değişti, deney niteliğindeki yorumlar aracılığıyla sınavdan geçiririz (Gombrich, 2015: 264). Bir başka deyişle, imgeleri görmek aynı zamanda imgeler ile görmektir (Burnett, 2012: 67). İmgeler başlangıçta orada bulunmayan şeyleri gözde canlandırmak amacıyla yapılmıştır. Zamanla imgenin canlandığı şeyden daha kalıcı olduğu anlaşıldı. Böyle olunca imge bir nesnenin ya da kişinin bir zamanlar nasıl görüldüğünü - böylece konunun eskiden başkalarının nasıl görüldüğünü de- anlatıyordu (Berger, 1999: 10).

Görsel: 2

İstanbul – Konferansın Son Oturumu (Tersane Konferansı)
(Abdullah Biraderler'in fotoğrafından)

L'Illustrazione Italiana
4 Şubat 1877, Yıl: 4, Sayı: 5, Sayfa: 68
(4 Febbraio 1877, Anno: IV, No: 5, Pagina: 68)

İmgeyi oluşturan kişinin yorumu, her zaman imgeyi görenin yorumuyla eşleştirilmelidir. Hiçbir imge kendi öyküsünü anlatmaz. Bir imgeden çıkarılan bilgi, imgeyi yaratan kişinin niyetinden oldukça bağımsız olabilir (Gombrich, 2014: 144). Görsellerin gerçekleştirme gücü üzerine düşünüldüğünde, imgelerin insanların duygu, düşünce ve algılarında birincil derecede etkili olduğu ancak görsel iletişimde anlatımsal ifade sorunu yaşandığını söylenebilir. Bu nedenle imgeleri okurken, çözümlerken ya da yorumlarken dikkat etmemiz gereken üç gösterebilimsel değişken vardır. Bunlar; kod, altyazı ve bağlamdır. Gösterebilimde kodlar ya da sistemler, toplumsal uzlaşılar üzerinden iletişimin yürütülmesini sağlayan unsurlardır. Bağlam ise kodları içine işlemiş olan kültür, kodları çevreleyen ve anlamını veren evrendir. Çalışmada yer alan imgelerde de sağlıklı bir okuma yapabilmek için bu unsurların bir aradalığına dikkat etmek gerekmektedir.

İmgeler ve imgeleri içinde yer aldıkları görsel ortam incelenirken, onların kültürlerarası geçişlilik özelliğinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Türk imgeleri üzerinden yaratılan “öteki” kavramı üzerine düşünürken, Türk için “öteki” olan imgelerin de son derece eleştirel bir üslupla, aslında hiç de tek tarafı ötekileştirmeyen niteliklerde yaratıldıkları oldukça açıktır. Ancak her toplum veya devlet kendisini dünyanın merkezine koyar ve “ötekileri” genellikle kendisinden aşağı yerlerde görür ve değerlendirir. Bu eğilimin, diğer ülkelerin imajlarını da etkilediği muhakkaktır (Eravcı, 2010: 19).

Görsel: 3

Türkiye Müzikte, hilalden tüm Avrupa konserini tersine çevirmek için sarsıcı bir nota.

La Luna

6 Ocak 1881, Yıl: 1, Sayı: 1, Sayfa: 3

(6 Gennaio 1881, Anno: I, No: 1, Pagina: 3)

Görsel: 4**Bir Kedicik Tehlikede**

Sıkıntılı durum! Sessiz ve huzurlu bir yavru kedinin (Bulgaristan) açgözlülükle onu aniden yeme hesapları olan köpekler tarafından çevrildiği görülüyor. Kim onu bu tehlikeden kurtarabilir? Belki Türk, patileri ile enerji toplayarak onlarla mücadele etmek için çaba gösterebilir. Soldan Sağa Figürler: Avusturya, Rusya, Bulgaristan (kedi), Türkiye

La Rana

24-25 Mart 1893, Yıl: 29, Sayı: 12, Sayfa: 3
(24-25 Marzo 1893, Anno: XXIX, No: 12, Pagina: 3)

Araştırmanın kapsamını oluşturan dönemde İtalyan gazetelerinde Osmanlı İmparatorluğu'na ilişkin çıkan haberler ciddi bir yoğunluk oluşturmakla birlikte bu haberlerin büyük bir bölümü siyasi niteliktedir. Bu nitelikteki haberler ulusal gazetelerde neredeyse her gün 2-3 haber olmak üzere, yerel gazetelerde de haftanın bir bazen iki gününde yer almaktadır. Siyasi haberler dışında basında en çok yer alan haberler arasında imparatorluğun, özellikle de padişahın günlük yaşamı gelmektedir. Saraydaki hayat, harem, padişahın düzenlediği eğlenceler, İstanbul'da kurulan sirkler, Ramazan Bayramı kutlamaları hatta Noel kutlamaları vb. konular İtalyan basınında sayfaları dolduracak kadar geniş yer bulmuş, bu durum da İmparatorluğun günlük hayatının Batı'da uyandırdığı merak ve gördüğü ilginin bir kanıtı olmuştur. Aynı zamanda padişahın verdiği özel davetler ve görüşmeler, diplomatik dostluk ziyaretleri de İtalyan basınında Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili sıkça rastlanan haberlerdendir. Araştırma sırasında en sık ve yoğun olarak karşılaşılan Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik haberler, içerisinde görsel anlatım kullanılan, Osmanlı (genellikle Türk, Ermeni, Arap, Kürt, Boşnak, Makedon vb. olarak ayrılmış) imgesi içerikli haberler olmuştur. Öyle ki bu tarz haberler, illüstrasyon gazeteleri dışında da yoğun olarak yer almaktadır.

Görsel: 5

Port Said'de Bayram
(Ed. Ximenes'in fotoğrafından, E. Beltrame'nin tasarımı)

L'Illustrazione Italiana
14 Mart 1897, Yıl: 24, Sayı: 11, Sayfa: 161
(14 Marzo 1897, Anno: XXIV, No: 11, Pagina: 161)

Kendi içinde siyasi, askeri, kültürel ve karikatür nitelikli olarak sınıflandırabileceğimiz bu çizimlere sadece ulusal ve yerel gazetelerde değil, çocuklara yönelik masalların ve hikâyelerin yer aldığı yayınlarda dahi rastlamak mümkündür. Ancak tüm yayın türlerinde öne çıkan ortak bir anlatım biçiminin bulunduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu anlatım biçimlerinde birtakım ortak kültürel kodların kullanılması, Osmanlı halkına dair İtalyan algısının nasıl oluşturulduğunun da bir işaretidir. Erkeklerde giyim türleri, kullanılan fes/şapka türü başlıklar ve gür bıyık; kadınlarda ise kapalı/örtülü olma halinin yanı sıra, odalık olmanın ön plana çıkarılarak seksapelliğe vurgu yapılan hamam ya da harem sahnelerinde yer alması illüstrasyonlarda ilk olarak göze çarpan özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki cinsiyette de, çocuk figürlerde de başın üzerinde bulunan "hilal" figürü ortak kültürel kod olarak yer almaktadır. Bu hilal, öncelikli olarak İslam'ı ve Müslümanlığı, ikincil olarak ise Doğu'yu, Osmanlı'yı yani Türk'ü en yalın biçimde işaret etmek için kullanılmıştır.

Görsel: 6**Türk Ordusunda Sivil Reformlar**

Türk subayı ve onun askerleri Avrupalılar gibi giyinmiş.

- Üniformanız İtalyan polisi gibi olmuş. Onurla üzerinizde taşımanız için tasarlanmış.
- Teğmen, ben elimden geleni yapacağım ama korkarım uygar bir toplum kadar barbar olmamız mümkün değil.

L'Asino

30 Mayıs 1897, Yıl: 6, Sayı: 22, Sayfa: 1

(30 Maggio 1897, Anno: VI, No: 22, Pagina: 1)

İtalya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında bu dönemde uluslararası iletişimde en çok göze çarpan gelişmeler sanat alanında yaşanmıştır. İtalya'dan gelen sanatçılar imparatorlukta gördükleri manzaraları, farklı insan tiplerini, yaşam biçimlerini betimlemişler, bu betimlemeler gravürler ve tabloların yanı sıra yeniden üretilerek gazete vb. yayınlarda da yerini almıştır. Sanat eserlerinin kopyalanması yöntemiyle üretilen bu görsellerin bazen farklı gazetelerde, birden fazla sayıda yer aldığı görülmektedir.

Görsel: 7

Zeibek (Zeybek Dansı), S. Valleri (Galeri Pisani)
G. Morisetti'nin gravüründen alınmıştır.

L'Illustrazione Italiana
13 Mayıs 1888, Yıl: 8, Sayı: 50, Sayfa: 429
(13 Maggio 1888, Anno: 8, No: 50, Pagina: 429)

Osmanlı İmparatorluğu'nun İtalya ile arasında bu dönemde yaşanan ve uluslararası ilişkiler açısından da büyük önem taşıyan en somut gerginlik, İtalya'nın Afrika'da bulunan ve Osmanlı yönetiminde olan toprakları (en bilineni Trablusgarp'dır) sömürgeci yapma girişimidir. İtalya, 19. yüzyılın ikinci yarısında siyasi birliğini sağladıktan hemen sonra sömürgecilere sahip olmak için hazırlıklara başlamıştır. Diğer sömürgeci devletler gibi, İtalya'nın ilgilendiği bölgeler de Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetindeydi. Ancak, sömürgecilik yarışına kendisi gibi geç başlayan Almanya'nın siyasi, iktisadi ve askeri potansiyeline sahip olmayan İtalya; dışa dönük emeller beslerken, önceliği doğu Akdeniz bölgesine vermiştir (Çelebi, 2002: 1). Bizim bugün düşündüğümüzün aksine, İtalya o zaman yüzünü Avusturya sokaklarının aksi yönüne yani Doğu'ya doğru dönmüş ve geleceğe yönelik eylemlerini nasıl gerçekleştireceğinin tohum ve umutlarını burada yeşertmiştir (Bernardy, 1916: 101-102).

Görsel: 8

İtalya, Fas ve Trablus

Fransa – Şüphesiz sevgili kuzenim. Trablus'a gitmen harika olur... Çünkü ben de Fas'a gidiyorum.

Almanya – Ama sana bir şey söyleyen kim, sevgili müttefikim? Trablus senindir. Çünkü Fas benim!

İtalya – Anlıyorum! Trablus'a gitmek istersem dünyadan bu ikisini de göndermeye ihtiyacım var... O ülkeye!

Sancio Pancia

25 Mart 1906, Yıl: 1, Sayı: 39, Sayfa: 1
(25 Marzo 1906, Anno: I, No: 39, Pagina: 1)

SONUÇ

19. yüzyılın son çeyreğinde Dünya siyasetinde büyük ölçüde ekonomik parametreler çerçevesinde şekillenen ve emperyalist politikalarla beslenen bir siyasi yapı olduğu görülmektedir. Bu siyasi yapının oluşmasına zemin hazırlayan milliyetçi bakış açısı ve buna bağlı olarak ulus devletlerin ortaya çıkması, 20. yüzyılın başlarında, siyasi haritanın şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu, Avrupalı devletler ve Rusya arasındaki uluslararası iletişim, yalnızca kendi aralarında sınırlı kalmayıp ikili, üçlü ittifaklar, gizli anlaşmalar vb. biçimlerde kendisini göstermiştir. Yaşanan tüm bu olaylar, dönemin hızla gelişmekte olan gazetecilik anlayışında da eş zamanlı olarak yer bulmuş, İtalyan basınında gerek uluslararası siyaset gerekse kültürel temalı imparatorluk haberleri yoğun olarak yer almıştır. Bu haberlerin büyük bir bölümü de imgelerle desteklenmiş, böylece dönemin gazetecilik anlayışında, görüntünün gerçekleştirme gücüne başvurulduğu tespit edilmiştir. Bu imgelerin tamamının karikatür, illüstrasyon ve son dönemlerde de fotoğraf olduğu görülmüştür. Söz konusu tüm bu imgeler, birtakım kültürel kodlar çerçevesinde üretilmişlerdir. Uluslararası siyaset bağlamında ele alındıklarında ise imgeler, enformasyon verici nitelikte olduğu gibi yer yer manipülatif enformasyona sebep olabilecek nitelikte de karşımıza çıkmaktadırlar. Bu imgeler ve beraberinde kullanıldıkları haber metinleri bir arada ele alındığında döneme ait Osmanlı/Türkiye imajının da nasıl oluşabileceği hakkında çıkarımlar yapabilmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- AND M. (2006). *Avrupa Sahnelerinde Türk İmajı*. Türk Kültürü ve Kimliği (Ed. T.Mesut Eren), İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayını.
- ARLI A. (2014). *Oryantalizm, Oksidentalizm ve Şerif Mardin*. İstanbul: Küre Yayınları.
- BERGER J. (1999). *Görme Biçimleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- BERNARDY A. A. (1916). *La Via dell'Oriente*. Firenze: R. Bemporad e Figlio.
- BURNETT R. (2012). *İmgeler Nasıl Düşünür?* İstanbul: Metis Yayınları.
- ÇELEBİ M. (2007). "19. Yüzyılda İzmir'de İtalyan Cemaati", Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 1, Temmuz, Sayfa: 19-51.
- ÇELEBİ M. (2002). *Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- ÇELİK Z. (2004). *Şark'ın Sergilenişi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- D'ALLEVA A. (2012). *Sanat Tarihi Nasıl Yazılır?* İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- DURSTELER E.R. (2006). *Venetians in Constantinople, Nation, Identity and Coexistence in the Early Modern Mediterranean*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- ERAVCI H.M. (2010). *Avrupa'da Türk İmajı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- GERMANER S. ve İnankur Z. (2002). *Oryantalistlerin İstanbul'u*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- GOMBRICH E. H. (2015). *Sanat ve Yanılsama*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- GOMBRICH E. H. (2014). *İmge ve Göz*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÜNGÖR F.S. (2013). *Hollywood'un Orta Doğu Yanılgıları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- KUBAN D. (1981). *Türkiye Sanatı Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- LEWIS R. (2004). *Oryantalizmi Yeniden Düşünmek*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- ÖNDEŞ O. ve Makzume E. (2010). *Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- PONGILUPPI F. (2016). “*La Colonia Italiana di Costantinopoli Attraverso gli Articoli de La Rassegna Italiana – Organo degl’Interessi Italiani in Oriente*”, Imperia lo Spazio Mediterraneo dal Mondo Antico all’Età Contemporanea (A cura di Giampaolo Conte, Fabrizio Filioli Uranio, Valerio Torreggiani, Francesca Zaccaro), Pg: 219-235, Palermo: New Digital Frontiers srl.
- POLAT İ. (1989). “*Türk-İtalyan İlişkileri Çerçevesinde İtalyan Okulları*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 4, Sayfa: 563–575.
- RENDA G. (2002). “*Sanatta Etkileşim*”, Osmanlı Uygarlığı 2, Sayfa: 1090–1121, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.
- SCHROEDER P. W. (1986). “*The 19th-Century International System: Changes in the Structure*”, World Politics, Vol: 39, No: 1 (October, 1986), Pages: 1-26. Cambridge University Press.
- SOYKUT M. (2001). *Image of “Turk” in Italy*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag.
- ULUÇ G. (2009). *Medya ve Oryantalizm*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- YILDIZ A. (2007) (Ed.) *Oryantalizm Tartışma Metinleri*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Gazeteler:

L’Illustrazione Italiana

La Luna

La Rana

L’Asino

Sancio Pancia